

Anton Hykisch

Peter Jaroš a slovenský román

Ak oslavujeme osemdesiatku Petra Jaroša, nemali by sme zabudnúť, že okrem osobných dobrých vlastností sme povinní ňoho oceniť aj usilovnosť, pracovitosť a vytrvalosť. Peter Jaroš je prozaik. Písať prózu znamená drinu. Obdivujem básnikov. Stačí im niekoľko riadkov, jediná metafora, aby odhalili zákutia ľudského vnútra. Prozaik na dosiahnutie tej istej emócie potrebuje stovky slov, desiatky stránok textu. Slovom, umenie prózy je namáhavá práca a vyžaduje si húževnatosť a vytrvalosť.

Ak hovoríme o umení prózy, zdôrazňujem, že kráľovnou prozaického umenia je *román*. Umenie románu možno v hudobnej oblasti porovnať s komponovaním symfónie či operného diela. Medzi ukazovatele kultúrnej vyspelosti národa patrí aj údaj o zrode prvého moderného románu ako literárneho žánru. Slovensko v tomto rebríčku viditeľne zaostávalo, lebo *René mládenca príhody a skúsenosti* od Jozefa Ignáca Bajzu vznikli pomerne neskoro v porovnaní s rozšírením románovej tvorby v 18. storočí v Anglicku, Francúzsku či Rusku.

Moderný slovenský román sa zrodil až v 20. storočí, najmä za prvej Československej republiky. Veľké rozšírenie slovenského románu medzi čitateľmi možno evidovať po druhej svetovej vojne. Slovenské literárne nebo po roku 1945 postupne ovládla štvorica „mocných“ prozaikov: Alfonz Bednár, Vladimír Mináč, Ladislav Mňačko a Dominik Tatarka. Naša vtedy mladá slovenská próza sa rodila v tieni hore spomínanej veľkej štvorky, výdatne podporovanej vtedajším režimom. Tematicky išlo prevažne o heroizáciu antifašistov a o viac-menej pravdivé príbehy o Slovenskom národnom povstaní.

Prvá vlna novej slovenskej prózy sa vynorila na počiatku šesťdesiatych rokov (generácia 1956: Blažková, Hykisch, Johanides). Po vzniku mesačníka *Mladá tvorba* plynule nastúpila ďalšia vlna mladých prozaikov (Lenčo, Balgha, Šikula, Sloboda). Bola to prevažne éra poviedky či novely. Okrem môjho zošrotovaného románu o vysokoškolákoch *Krok do neznáma* (1959) a Blažkovej novely

-románika *Nylonový mesiac* (1961) išlo prevažne o poviedkovú tvorbu. Román, tá vysnená méta umenia prózy, z písacích strojov vtedajších mladých prozaiikov ešte nevzišiel. Aj náš oslávenec Peter Jaroš vstúpil do literatúry poviedkami *Popoludnie na terase* (1963) a *Urob mi more* (1964).

Prajné obdobie liberalizácie režimu („zlaté šesťdesiate roky“) pretrhla sovietska invázia v auguste 1968 a následné desaťročia návratu represívneho režimu, roky „normalizácie“. Mnohých spisovateľov postihli zákazy publikovať alebo emigrovali. Mladšia vlna prozaiikov sa aktívne nezúčastnila politických zápasov o demokratizáciu režimu (Dubčekov „obrodný proces“) a vyhla sa tak represáliám. Oficiálna kritika netrpezlivo volala po vzniku nových románových diel. Z prevažne poviedkarov sa mali stať majstri najnáročnejšieho žánru – románu.

Patrí k irónii nedávnych dejín, že k rozkvetu novej vlny slovenského románu došlo akurát v inak temných dobách „normalizačného“ režimu. Medzníkom bol rok 1976. Vtedy sa ako románopisec predstavil Vinco Šikula románom *Majstri* (1976), prvou časťou trilógie s povstaleckou tematikou. Vzápätí za ním vyšiel môj dvojdielny historický román *Čas majstrov* (1977) a súčasne sa zjavil Ladislav Ballek s románom *Pomocník* (1977). Bariéra sa prelomila, nastala éra nového slovenského románu.

V roku 1979 prišiel na knižné pulty román Petra Jaroša *Tisícročná včela*. Šťastne zvolený názov, metafora histórie malého národa, ktorý sa prebija dejinami drobnou usilovnou prácou a neustálym odovzdávaním dedičstva, predznamenal ďalšie literárne diela novej generácie autorov. Peter Jaroš akoby uzavrel kapitolu pôrodných bolestí. Nový slovenský román sa stával kronikou vlastného rodu, národa.

Márne spomínam, kedy som spoznal Petra Jaroša. Mohlo to byť niekedy okolo roku 1964. Boli sme mladí, mali sme po prvých knižkách, poväčšine sme sa schádzali v kaviarni Krym oproti Šafárikovmu námestiu. Pamätám sa, že raz popoludní ma Peter pozval do vysokoškolského internátu na terajšej Dobrovičovej ulici, kde je dnes ministerstvo pôdohospodárstva, blízko nemocnice na Bezručovej. Vyviezli sme sa výťahom a zakotvili v izbe mladých filozofiek, ich mená a tváre si už naozaj nepamätám. Ja ako absolvent ekonómie som bol literárny outsider, ostatní mladí autori boli absolventi Filozofickej fakulty, favoriti vtedy popredných literárnych vedcov a kritikov. Nasledujúce roky sme sa navzájom sledovali a mnohokrát debatovali o finesách umenia prózy, o prečítaných knihách zo svetovej literatúry. Následne po nás vstúpil do hry Lacko Ballek ďalším objemným románom *Agáty* (1981) a ja som sa ponoril do storo-

čia osvietenstva rozsiahlym románom *Milujte kráľovnú* (1984). Medzitým pribudli ďalší románopisci: Rudo Sloboda, Dušan Mitana, Pavel Vilikovský.

Po novembri 1989 sa životné osudy prozaikov v niečom podobali. Aj Peter načas podľahol vábničke politiky a pôsobil ako poslanec parlamentu, kým Lacko Ballek tiež viac rokov strávil ako diplomat, slovenský veľvyslanec v Českej republike. Vždy sme k sebe pestovali profesionálnu úctu, v istom zmysle aj solidaritu. Nemali sme medzi sebou nikdy spory. Boli sme a zostali uznanlivými kamarátmi. Každý z nás vedel, že napísať päťsto- až šesťstostranový román je naozaj nielen drina, ale vyžaduje si aj kus stavitelského umenia, víziu, schopnosť projektovať budúcu románovú stavbu. Román vyžaduje konštrukciu, ale najmä rytmus, vzopätia i poklesy. Mali sme a doteraz pociťujeme vzrušenie z písania.

Rady našej generácie románopiscov sú poriadne zriedené. Ostalo nás už len málo. O to s väčšou radosťou vítam kolegu a priateľa Petra Jaroša medzi osemdesiatnikmi. Myslím na neho s úprimnosťou priateľa a spolutvorcu románovej driny. Jeho *Tisícročná včela* je dielo, ktoré pretrvalo najbúrlivejšie časy 20. storočia a bez problémov vstúpilo do nového tisícročia. Niet väčšieho zadosťučinenia pre románopisca ako zistenie, že jeho kniha sa stala srdcovou záležitosťou tisícok čitateľov. Peter mal navyše aj šťastie, že jeho vrcholné literárne dielo sa dočkalo filmovej podoby pod rukami Juraja Jakubiska. *Tisícročná včela* teda nezostala iba na mŕtvych stránkach knihy, ale dostala sa do širokého povedomia našich ľudí. Stala sa symbolom i programom pre budúcnosť.

Slovensko dnes potrebuje nádej aj víziu do budúcnosti viac ako hocikedy predtým. Musíme vedieť, že sme pretrvali, a musíme chcieť pretrvať aj v budúce desaťročia, storočia.

Peter Jaroš svojím písaním k tomu prispel.

Peter, vďaka za tvoje vzopätie a priateľstvo. Nech Ti Všemohúci dožičí ďalšie roky dobrého života!

24. septembra 2019